

УДК 338 2.001.5

Т.О. Стовбун

ПОДАТКОВА СИСТЕМА ЯК ФАКТОР СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Аналізується вплив податків на формування національної інноваційної системи України та визначаються основні заходи податкової політики, спрямовані на забезпечення її подальшого розвитку.

Ключові слова: податок, податкові пільги, податкова система, податкова політика, інновації, інноваційна система.

Анализируется влияние налогов на формирование национальной инновационной системы Украины, и определяются основные меры налоговой политики, направленные на её дальнейшее развитие.

Ключевые слова: налоги, налоговые льготы, налоговая система, налоговая политика, инновации, инновационная система

The article analyzes the impact of taxes on the formation of a national innovation system of Ukraine and identifies the main measures of tax policy aimed at its further development.

Key words: taxes, tax credits, tax system, tax policy, innovation, system innovation.

Постановка проблеми. Перехід до інноваційного типу економічного розвитку є найважливішим напрямом та підґрунтям соціально-економічних перетворень в умовах трансформаційної економіки. Серед факторів, що стимулюють стійке економічне зростання і досягнення добробуту суспільства, а також впливають на становлення і розвиток інноваційного сектору економіки, суттєве значення мають податки, податкова система та податкова політика держави. Тому важливим є дослідження механізмів посилення впливу податкової системи на розбудову національної інноваційної системи. Податкова система, що склалася без науково обґрунтованого методологічного підходу, стала гальмом економічного розвитку, основним чинником відходу суб'єктів господарювання «в тінь», скорочення бюджетних надходжень і гальмування розвитку інноваційної сфери. Складне регуляторне середовище та загальне податкове навантаження на рівні 55,5% (від прибутку підприємств) на фоні інших країн східноєвропейського регіону роблять Україну непривабливою для надходження прямих іноземних інвестицій) [1].

Економічне зростання в українській економіці відбувається переважно на екстенсивній основі, про що свідчить технологічна частина тих інвестицій, які вкладаються в основний капітал, де переважає третій технологічний уклад (83%), а четвертий складає лише 10%. Внаслідок існування відповідних тенденцій Україна обіймає на ринку високих технологій всього 0,1%, у той час як Німеччина - 16%, Японія - 30%, США - 40% [2]. Отже, на сучасному етапі розвиток інноваційної сфери в Україні можна охарактеризувати як такий, що не відповідає світовим тенденціям.

Аналіз актуальних досліджень. Українські вчені серед яких слід відзначити В. Андрущенко, О. Василика, В. Вишневського, В. Гейця, А. Гриценка та ін. мають певні здобутки в дослідженні теоретичних і практичних аспектів оподаткування. Також останнім часом серед українських науковців активізувались дослідження, пов'язані з інноваційними процесами. Численні роботи таких вітчизняних економістів як О. Амоша, В. Антонюк, Ю. Бажал, А. Гальчинський, В. Семиноженко, А. Чухно та багатьох інших свідчать про актуальність даної проблематики.

Метою статті є дослідження впливу податків в контексті державної політики, спрямованої на необхідність формування інноваційної моделі розвитку національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Діюча система оподаткування в Україні носить безсистемний характер з переважанням фіскальних функцій та відсутністю функції стимулювання. Вона направлена на максимальне вилучення коштів підприємств, що фактично позбавляє підприємців прибутку - головного мотиву їх діяльності, внаслідок чого звужуються можливості накопичення коштів, які могли б інвестуватися в розвиток виробничої бази і призводить або до банкрутства підприємств або до переходу в тіньову економіку.

Крім того, Україна впевнено тримає лідерство за обсягом тіньової економіки в європейському регіоні. Частка тіньової економіки в українській

державі в 2011 році склала 44,1% від офіційного ВВП. Це є рекордом навіть для Албанії [3].

Україна - найбільш корумпована держава в Європі. Згідно з Індексом сприйняття корупції, який щорічно публікує міжнародна антикорупційна організація Transparency International, у 2012 році Україна посіла 144-е місце разом з Бангладеш, Камеруном, Центральноафриканською Республікою, Республікою Конго і Сирією [4].

Наслідками здійснюваної в Україні податкової політики стало зростання кількості неефективних підприємств в народному господарстві викликане неможливістю перерозподілу обмежених виробничих чинників в найефективніші види діяльності. Частка збиткових підприємств в 2012 р. становила 36% [5]. Україна відноситься до перехідного від екстенсивного до інтенсивного типу розвитку економіки і знаходиться в одній групі з Венесуелою і Катаром [1].

Важливою рисою економічно розвинутих країн є стійка орієнтація їх політичного керівництва та бізнесових кіл на науково-технічні інновації й передові технології. Безумовним світовим лідером із питань інноваційного оновлення економіки, виробництва та експорту ліцензій є США. Сполучені Штати намагаються перехопити світове лідерство з питань системного впровадження в економіку шостого технологічного укладу та спираючись на його можливості, модернізувати систему світового економічного домінування. Важливим моментом інноваційно-технологічного оновлення економіки США стала податкова реформа 1990-х рр., якою вводилася 25-відсоткова знижка з капіталовкладень у науково-дослідні роботи для стимулювання технічного переоснащення промисловості. Скорочення термінів амортизаційних списань у середньому на 40 % дало поштовх оновленню основного капіталу. "Нова економіка" Сполучених Штатів, побудована на інноваційних підходах, стала реальністю.

Підвищення питомої ваги пільг в ряді провідних індустріальних країн, що забезпечують сприятливий інноваційний клімат, є загальною тенденцією. У США налічується більше сотні пільг, які активізують НТП. Головна перевага податкової підтримки полягає в тому, що пільги надаються не авансом, а в якості заохочення за реальну інновацію. Наприклад, в США сума недоотриманих у вигляді податків коштів приблизно відповідає вкладками фірм в інноваційний процес. Примітно, що в ряді країн стимули перевищують інвестиції. Наприклад, в Австралії податкова пільга становить 150 відсотків інвестицій, в Бельгії - 110 відсотків. У більшості ж країн (Канаді, США, Японії, Франції, Італії та інших) передбачається 100-відсоткове виключення з оподаткованого доходу витрат на інновації [6].

Основною причиною, що стримує розвиток інноваційної сфери країн з трансформаційною економікою є низький рівень фінансування. У 2010 році частка витрат на виконання наукових досліджень і розробок у ВВП України становила 0,86%, що відповідає рівню Хорватії і вище рівня Словаччини, Мальти, Латвії, Болгарії, Кіпру та Румунії. У США, Японії, Німеччині на фінансування НДДКР витрачається 2,36 - 3,33% ВВП при значно вищих його розмірах. Проблеми с фінансуванням інноваційної сфери в Україні призводять до зменшення питомої ваги обсягу виконаних науково-технічних робіт у ВВП. У 2010 році питома вага виконаних наукових та науково-технічних робіт у ВВП України склала лише 0,9%, що значно нижче ніж у країнах-членах ЄС (зокрема у Фінляндії – 3,87%). Згідно стратегії ЄС “Європа 2020” даний показник має перевищувати 3% від ВВП, з яких дві третини – фінансуватимуться за рахунок приватного сектору. У структурі джерел фінансування інновацій у розвинутих країнах переважає підприємницький сектор, у той час, як у більшості країн СНД значну частину НДДКР фінансує держава [1].

В умовах, коли інновації впроваджуються лише на 12,8% підприємств України, неефективно діють ринки інновацій та технологій, інтенсивні фактори не

можуть суттєво впливати на забезпечення економічного зростання [7]. Ігнорування важливості ролі державного регулювання перехідних процесів в Україні і намір звільнити економіку від державного втручання зумовили трансформаційний спад, наслідками якого стали руйнування частини продуктивних сил, зниження конкурентоспроможності і зростання їх технологічного відставання від розвинених країн, руйнування систем науки й освіти.

Прикладом концепції реформування податкової системи України стало прийняття ВРУ у грудні 2012 р. Податкового кодексу України, який може забезпечити поступовий перехід до періоду "податкової стабілізації" і частково-автоматичної фіскальної політики [8]. Це значно поліпшить умови господарювання суб'єктів підприємницької діяльності, стане важливим фактором прискорення інноваційно-інвестиційних процесів. Податковий кодекс України передбачає пільгове оподаткування інноваційних проектів та стимулювання пріоритетних напрямів інноваційної діяльності.

Отже, на основі проведеного аналізу виявлено, що інноваційна діяльність не стала значним фактором економічного зростання в національній економіці. Тому надважливими завданнями для України стають:

1) чітке визначення інноваційної спеціалізації країни.

2) створення сприятливого середовища для національного бізнесу, в якому інвестиції в інновації будуть основним способом отримання високих і стабільно зростаючих доходів;

З метою стимулювання інноваційної діяльності необхідно:

➤ сформувати та впровадити в дію комплекс податкових стимулів для розширення інноваційної активності;

➤ розробити та впровадити механізм контролю за цільовим використанням пільг, врахувавши позитивний досвід формування спеціальних інноваційних рахунків.

На основі аналізу складових національних податкових систем ряду високо розвинутих країн, спрямованих на підтримку інноваційної діяльності, обґрунтовано рекомендації формування стимулюючих заходів податкової політики щодо розвитку інноваційної діяльності в Україні, які повинні орієнтуватися на наступні основні положення:

- диференціювання ставок податку з метою стимулювання інноваційної діяльності;
- відстрочку плати податку; спеціальні пільгові режими амортизації;
- зменшення розміру оподатковуваної бази: повне списання додаткових дослідницьких витрат, додаткове відрахування понад повного списання дослідницьких витрат із оподатковуваного прибутку;
- надання податкових пільг, які реалізуються шляхом пільгового оподаткування прибутку, скорочення оподатковуваної бази, зменшення податкових ставок, вирахувань з податкових платежів. Пільгове оподаткування прибутку здійснюється віднесенням різного роду інноваційних витрат на витрати виробництва.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Наступні кроки спрямовані на стимулювання пріоритетних напрямів інноваційної діяльності пов'язані із забезпеченням надійної платформи для державно-приватного партнерства, залучення корпоративних і венчурних джерел фінансування, переосмислення ролі міжнародної кооперації. Перелічені заходи сприятимуть зниженню ринкових ризиків інноваційної діяльності, підвищенню фінансової привабливості інновацій в Україні та формуванню інноваційної спеціалізації національної економіки.

Література

1. Конкуренентоспроможність економіки України: місце України в основних світових рейтингах за матеріалами звіту Глобального індексу конкурентоспроможності 2011/2012, підготовленого Всесвітнім економічним форумом. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://me.kmu.gov.ua>
2. Обстеження інноваційної діяльності в економіці України за період 2008-2010 рр. С.1-7. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)
3. «Тенденції тіньової економіки в Україні» Міністерство економіки України. 2012. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>.
4. Місце України за рейтингом корумпованості державних і суспільних установ. Transparency International, www.transparency.org, (станом на березень 2013)
5. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http:// www.ukrstst.gov.ua](http://www.ukrstst.gov.ua)
6. Мельникова И. Стимулирование научно-инновационной деятельности: мировой опыт. // Журнал международного права и международных отношений. - 2010. - №3. - С.89-93.
7. Наукова та інноваційна діяльність в Україні / Стат. збірник. - К.: ДП „Інформаційно-видавничий центр Держстату України”, 2012. – 305 с. [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
8. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 №2755-VI: [Електронний ресурс] – <http://zaron.rada.gov.ua?laws?main.cgi?nreg=2755-17>.